

Film Analizi: Cezayir Savaşı

Film Analizi: Cezayir Savaşı [*]

Erol BURAL

Giriş

Özgün ismi “La Battaglia di Algeri” olan Cezayir Savaşı filmi, 1965 yılında İtalyan yönetmen Gillo Pontecorvo tarafından çekilmiş ve 1966 yılında gösterime girmiştir. İtalya ve Cezayir ortaklığında çekilen filmin senaristi Franco Solinas. Film ilk olarak Cannes Film Festivali’nde gösterilmiştir.

Filmde özetle; Fransızca adı Front de Libération Nationale (FLN) olan Ulusal Kurtuluş Cephesi örgütünün, Cezayir bağımsızlık savaşı sürecinde düzenlediği terör eylemleri ve Fransız Ordusunu FLN ile mücadelede aldığı tedbirler sahnelenmektedir.

Film; FLN ile mücadele eden Fransız Ordusunun işkencesine maruz kalan ve örgüt liderlerinden birinin saklandığı mekânı göstermeye razı olan bir kişinin görüntüleriyle başlıyor. Film, Fransız askerlerinin FLN liderlerini aramak üzere Cezayir’in dar sokaklarında düzenlediği arama-tarama faaliyetleri sahneleriyle devam ediyor.

Terörizmin nedenleri açısından filmin analizi

Fransız Ordusunun FLN liderlerinin yerlerini öğrenmek amacıyla yürüttükleri istihbarat faaliyetlerini çoğunlukla insan istihbaratına dayandırdıkları anlaşıyor. Hücre tipi yapılanmaya sahip FLN’nin yöneticilerini bulabilmek için yakalanan örgüt üyelerinin sorgulandıkları, sorgulamaların ise çoğunlukla işkence gibi insanlık dışı yöntemlerle devam ettiği film karelerine yansıyor. FLN’den kaynaklanan terör eylemlerini ve isyanı bastırmak üzere aşırı uygulamalar yapan Fransız askerlerinin hem yakalanan kişileri daha da radikalleştirdiklerini hem de işkence türü sorgulamaları öğrenen Cezayirliğin örgüte yaklaşmalarını sağladıklarını söylemek mümkün.

Filmde dikkat çekici bir diğer husus, FLN tarafından Cezayir halkına yönelik hazırlanan radyo anonsları ve bildirilerinin içeriği. Bildirilerde FLN; “temel amaçlarının İslami kurallara uygun, teme insan haklarına saygılı, din ve ırk ayrımı yapmadan, bağımsız bir Cezayir inşa etmek olduğu; Fransız Koloni Hükümetinin Cezayirlileri yoksullaştırdığı, kız ve erkeklerin aşağılandığı, halkın itibarını kaybettiği, Cezayir halkının değerlerini korumak için uyuturucu ve alkol satışı ile fuhuşun yasaklandığı, kurallara uymayanların cezalandırılacağı” ifade edilmektedir. FLN tarafından hazırlanan bildirilerin içeriği terörizmin sebepleri kapsamında değerlendirildiğinde, Cezayir halkına uygulanan sert kolluk tedbirlerinin toplumu aşağıladığı ve halk arasında yoksulluğun yaygın olduğu, Koloni yönetiminin uygulamaları nedeniyle halkın yozlaştırıldığı ve değerlerini kaybetmekte olduğu anlaşılmaktadır.

FLN bildirilerinden yola çıkarak halkın temel değerlerini yitirmesinin terörizme neden olabileceği, bununla birlikte halkın giderek fakirleşmesinin bu nedene yardımcı olduğu, ayrıca kitle iletişim araçlarından radyoyu kullanan FLN’in bu vasıta ile halkın desteğini kazanmaya çalıştığı ve Fransız Koloni yönetimine karşı halkın radikalleşmesini sağladığı, örgütün propagandasını radyo ile yürüttüğü anlaşılmaktadır.

FLN bildirilerinden anlaşılan bir diğer husus ise; örgütün ayaklanmaya giden yolda kolektif bir kimlik yaratmak amacıyla dini değerleri ön plana çıkardığıdır. Bu maksatla İslami kurallara uygun hareket eden bağımsız bir devlet kurulacağını duyuran FLN’in, halk desteğinin sağlanması amacıyla dini birleştirici unsur olarak kullandığı görülmektedir.

Terörizmin nedenleri kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer husus, film karelerine yansıdığı şekliyle Cezayir şehrinde iki farklı hayatın devam ettiğine ilişkin. Bu karelerde “Avrupalılar Şehri” olarak resmedilen yerleşim yerinin modern görünümü, geniş ve temiz sokakları, sokaklarda gezen Avrupalıların şık kıyafetleri, otomobiller, işyerleri ve mağazalar dikkat çekmektedir. Diğer yandan Avrupalılar şehrinin hemen yanı başında yer alan, Cezayirli Arapların yaşadığı “Kasbah” mahallesinin; dar sokakları, çarpık yapıları, harabeye dönmüş evleri, kirli sokakları göze çarpmaktadır.

Şehirde gözlemlenen iki farklı alandaki farklı hayat tarzları değerlendirildiğinde; şehrin ikiye bölündüğü, Fransız Koloni yönetiminin Cezayir halkının yaşadığı yerleşim yatırım yapmadığı, yoksul Cezayirliyle refah içerisinde yaşayan Avrupalıların arasındaki ayrımcılık makası açıldıkça örgüt tarafından istismar edilebilecek konuların çoğaldığı ve terörizmin nedenlerinin oluştuğu anlaşılmaktadır.

Crenshaw’a (1981) göre de terörizmin doğrudan nedenleri arasında değerlendirilebilecek ilk koşul, bir toplum içerisinde yer alan alt grupların, örneğin ayrımcılığa maruz kalan etnik grupların, somut şikâyetlerinin / rahatsızlıklarının var olmasıdır. Crenshaw genel olarak; “bu şikâyetleri gidermek, diğer gruplarla eşit haklara sahip olabilmek üzere sosyal hareketlerin geliştiğini ifade eder. Bu hareketlerin genellikle haklarını elde etmek amacıyla terörizme başvurdularını, koloniyel dönemde milliyetçi hareketlerin terörizme döndüğünü” vurgulayan Crenshaw, tam da bu noktada Cezayir Savaşı filmine konu olan terör olaylarının, ayrımcılığa uğrayan alt grupların rahatsızlıklarını açığa vurmak üzere terörizme başvurduğunu ifade eder.

Benzer şekilde Demir (2017:107) “yoksulluğun hayal kırıklığına, hayal kırıklığının sakırganlığa yol açabileceği gibi bir bağlantı kurulmasının mümkün olduğunu ifade etmektedir. Beklentilerin ve bu beklentilerin tatmin edilmesinin gerçek olmasının da önemli olmadığını, birey ve grupların koşulları eşitsizlik olarak algılamalarının sakırganlığın ortaya çıkması için yeterli olduğunu” ifade eden Demir, sadece göze görülür rahatsızlıkların değil rahatsızlık olarak algılanan hususların da şiddete yol açabileceğini belirtir.

Schmid (2005) ise, toplumlarda yaşanan huzursuzluk ve rahatsızlıkların şiddete dönüşebileceğini belirtir. Schmid’e göre “toplumda uzun süre devam eden adaletsizliklerin giderilemediği ve bu durumun yıllarca devam etmesine izin verildiğinde, umutsuz insanların ölmek ve öldürmek isteyeceklerinden şüphe duyulmalıdır”. Bu ifadelerle Schmid, toplumsal rahatsızlıkların ve hayal

kırıklıklarının, Cezayir örneğinde olduğu gibi terörizme neden olabileceği ve şiddete döñüşebileceğinden bahsetmektedir.

Cezayir şehir merkezinde silahlı ve bombalı eylemlerin artmasıyla, şehirde asayişin sağlanması amacıyla güvenlik tedbirlerinin de eş zamanlı olarak arttığı film sahnelerinde görölür. Bu kapsamda Koloni yönetiminin; Kasbah mahallesini çepeçevre kuşatarak kapattığı, sokak giriş çıkışlarını dikenli tellerle örölüttüğü, polis kontrol noktaları kurulduğu göze çarpmaktadır. Askerlerin kontrollerin sıklaştırdığı, giriş çıkışlarda kimlik kontrolü yaptığı, kontrol noktalarında halka şiddet uyguladığı da görölür. Erkek polislerin kadınları aramak istediğı, halkın uzun kuyruklarda bekletildiğı, silah yaralanmalarında kullanılan ilaç ve malzemelerin satışının kısıtlandığı, ateşli silah yaralanmaları kapsamında hastaneye gidenlerin rapor edilmesi gibi sert kolluk tedbirleri aldığı izlenmektedir.

Şiddetin önlenmesi amacıyla güvenlik güçlerinin; eylemlerin şiddeti ve yoğunluğuna paralel olarak kolluk tedbirlerini artırması, halkı rahatsız edecek önlemleri yaygın ve uzun süreli şekilde devam ettirmesi terörizmi ortaya çıkaran temel nedenler olarak sıralanabilir. Alınan kolluk tedbirlerinin örgüt tarafından istismar edildiğı, öç alma niyetiyle radikalleşmenin arttığı, örgütlere katılımın bu tedbirler nedeniyle daha da yükseldiğı görölür.

Ayrıca filmde görölüğü üzere; güvenliğin tesisi amacıyla alınan kolluk tedbirleri, Fransız 10’uncu Hava İndirme Tümeninin Cezayir’e gelmesiyle farklı bir boyuta evrilmiştir. Cezayir’de polisin aldığı tedbirleri daha da artıran ve sertleştiren askeri birliğin, FLN yöneticilerinin bulunabilmesi için istihbarata daha fazla ağırlık verme kararı aldığı, bilgi elde etmek için sorgulama ve işkenceyi de meşru gördüklerine film karelerinde rastlanılmaktadır.

FLN’nin uluslararası dikkatleri Cezayir’e çekmek amacıyla halkı bir haftalık greve çağırması, güvenlik güçlerinin grevi engellemek için artan oranda sert tedbirler alması Cezayir’de terörizme neden olan diğer hususlardır. Greve katılanların yakalanmaya çalışılması, ev baskınlarının yapılması, işyeri ve dükkanların zorla açılmaya çalışılması halkta şiddete karşılık şiddet anlayışını pekiştirmiştir. Grevi bırakmayanlara ceza verilmesi, grevcilere işkence yapılmasına ilişkin görölüntüler, güvenlik güçlerince sert tedbirler alınması ve orantısız güç kullanımının terörizme neden olan başlıca hususlar arasında sayılabileceğini göstermektedir.

Baharççek (2000), “konuyla ilgili makalesinde “devlet teröre karşı çok sert tedbirler alabilir ve bu tedbirlerden, belki ilımlı teröre destek vermeyen kişi ve gruplar da olumsuz yönde etkilenebilir” denmektedir. “Bu tür tedbirler eğer insanlıkta bağdaşmayan şiddet unsurları ihtiva ediyorlarsa halk üzerinde istemeyen sonuçların doğmasına neden olacaktır” diyen Baharççek terörizmin önlenmesi kapsamında devlet tarafından alınan sert tedbirlerin terörizme mücadelede olumsuz etkileri olabileceğini ifade etmiştir.

Radikalleşme açısından filmin analizi

Filmin radikalleşme ile ilgili en çarpıcı sahnesi, sonrasında örgütün yöneticilerinden birisi haline gelecek olan “Ali la Pointe” kod adlı Ali Ömer’in sokakta iskambil oyunu oynatırken polis tarafından yakalanması ve cezaevinde geçirdiğı bir günü tasvir eden görölüntülerdir. Polisin kovalaması sırasında Avrupalı bir erkeğin kendisini yere düşürmesine sinirlenen Ali’nin, polis gelmeden önce bu şahsı darp etmesi, Ali’nin Cezayir’de yaşayan Avrupalılara duyduğu öfkeyi resmetmesi ve bu öfkenin radikalleşmeye evrildiğini göstermesi açısından önemli görölünmektedir.

Bu noktada; McCauley ve Moskalenko’nin (2008), “bireylerin; kitle iletişim araçları, söylentiler veya diğer bireyler tarafından aktarılan kişisel ve grupsal şikayetler-rahatsızlıklar nedeniyle radikalleştiklerini” ortaya koyduklarını belirtmek yerinde olacaktır. Filme geri döñülecek olursa, FLN üyesi Ali’nin de benzer şekilde öncelikle kişisel, ardından üyesi haline geldiğı grup ve örgütün dile getirdiğı, toplumda rahatsızlık yaratan hususlar nedeniyle radikalleştiklerini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Filmde, yakalanmasının ardından özgeçmişine ilişkin bilgiler sıralanan karelerde Ali’nin, okuma yazma bilmediğı, işsiz olduğu, işleminde kaldığı, iki kez hapis cezası aldığı görölür. Moghaddam (2005) tarafından kaleme alınan ve radikalleşmeden terörizme doğru yükselen sürecin anlatıldığı “Terörizmin Merdiveni” isimli makalede de belirtildiğı üzere, bireylerin neden ve nasıl radikalleştiklerini anlamak amacıyla öncelikle bu kişilerin hayal kırıklıklarını, adaletsizlik algılarını ve utanç duygularını anlamak gerekmektedir. Bu tespitten yola çıkarak FLN üyesi Ali’nin kimsesiz olduğu, zor şartlarda hayatını sürdürdüğü, hayat şartları nedeniyle hayal kırıklıkları yaşadığı, kendisine adaletsiz davranıldığı algısına kapıldığı, bu nedenle radikalleşerek terörizm merdiveni basamaklarını çıkmaya hazır olduğu söylenebilir.

Yer yataklarının serildiğı, kötü cezaevi şartlarını görölüntüleyen müteakip sahnede Ali, bir Cezayirlinin göyten ile idamını izlemekte, diğer mahkûmlar “Allahu Ekber” ve “Yaşasın Cezayir” şeklinde bağırılmaktadır. Bu sahnelerden; Ali’nin ailesinin olmadığı, işsiz olduğu, küçük yaştan itibaren işlemleri ve cezaevlerine girip çıktığı anlaşılmaktadır, Ali’nin radikalleşme evresinin tamamlanmasında cezaevi şartlarının ve cezaevlerinde karşılaştığı olayların rol oynadığını söylemek mümkündür.

Radikalleşme ile ilgili bir diğer husus, Cezayir şehrinde yaşayan Avrupalıların da radikalleştiklerine yönelik resmedilen sahnelerdir. Bunlardan birincisi Ali’nin polis tarafından yakalanmasının ardından etrafını çeviren kalabalığın; “Kasbah’a geri dön”, “yakalayın şıcanı”, “şıcanı öldürün” şeklindeki söylemleri ve nefret dolu bakışlarında yer bulmaktadır. Avrupalıların radikalleşmesi kapsamında ikinci sahne ise, şehirde düzenlenen bir terör eyleminin ardından, sokak satıcısına yönelik hakaret içeren ve bu kişiyi eylemin sorumlusu olarak gösteren söylemlerdir. Konuya ilişkin üçüncü sahne ise hipodromda düzenlenen bombalı saldırının ardından satıcı bir çocuğun Avrupalılarca dövölmesi, linç edilmek istenilmesi, çocuğa “kara suratlı” şeklinde hitap edilmesidir. Dolayısıyla film içeriğinde sadece FLN üyelerinin radikalleşmeleri değil, aynı şehirde yaşayan Avrupalıların da radikalleşmelerinin söz konusu olduğu görölünmektedir.

Cezayir hakkında radikalleşmeyi tetikleyen en önemli hususlardan bir diğerinin de Müslüman Arap halkın ötekileştirilmesi olduğunu söylemek mümkündür. Film içeriğinde farklı özelliklere sahip halklar arasında ayrımcılık yapıldığına ilişkin olarak gözlemlenen en basit olay; kontrol noktalarında kolluk personelinin, Avrupalılara kimlik sormadan ve Avrupalıların üzerini dahi aramadan geçmelerini sağlamaları, Avrupalı insanlara oldukça nazik davranmaları şeklinde karşınıza çıkmaktadır. Bu gözleme dayanarak, sömürge düzeni boyunca Fransız Koloni Hükümetinin “bizler” ve “onlar” şeklinde ayrımcı politikalar yürüttüğü, Arapların ötekileştirildiğı, bu ayrımcılığın da radikalleşmeye ve ardından terörizme neden olduğu söylenebilir.

Sonuç ve değerlendirme

“Cezayir Savaşı” filminden çıkarılabilecek ders niteliğindeki en iyi sonuç, terörizmle mücadele kapsamında hâkim otorite tarafından alınan-alınacak tedbirlerin özgürlük dengesi içerisinde, makul seviyelerde tutulması gerektiğidir. Güvenlik tedbirleri sertleştikçe terör örgütlerinin eylemlerinin şiddet ve sayısını artırabileceğı, güvenlik güçlerini daha da sert tedbirler almaya zorlayabileceğı, sert tedbirlerin radikalleşmeyi artırabileceğı göz önünde bulundurulmalıdır.

Alınan sert güvenlik tedbirleri sonucu terör örgütü faaliyetlerinin göreceli olarak azalması, örgüt liderlerinin etkisiz hale getirilmesi, hatta bir süreliğine terör eylemi ile karşılaşılması dahi mümkün olabilmektedir. Ancak eylemlerin görölünürlüğünü kaybetmesinin, lider kadroların dağıtılması olmasının terör örgütünün ve ideolojisinin ortadan kalktığı anlamına gelmediğı, filmin son bölümünde görölüğü üzere terör eylemlerinin en aza indiğı dönemden yaklaşık iki yıl sonra yoğun eylemlerin yeniden görölüldüğü anlaşılmaktadır.

Bu nedenle sert kolluk yöntemleriyle terörizmin sonlandırılmayacağı, bu yöntemlerin sadece terör örgütü faaliyetlerini bastırabileceğı, asıl mücadelenin terörü ortaya çıkaran nedenlerin ortaya konularak belirlenen nedenlerin tedavisi ile yapılması gerektiğı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Baharççek, A. (2000). Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi “Fırat University Journal of Social Science” Cilt: 10 Sayı:1, Sayfa:18. Eriş tarihi: 11 Kasım 2019, <http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt10/sayil/011-028.pdf>

Crenshaw, M. (1981). The Causes of Terrorism. Comparative Politics, Vol. 13, No. 4. 383.

Demir, C.K. (2017). Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Etnik Ayrımcılık Terörizmi: ETA, PIRA, PKK. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

McCauley, C ve Moskalenko, S. (2008). Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism, Terrorism and Political Violence, 20:3. 417. doi:10.1080/09546550802073367.

Moghaddam, F.M. (2005). The Staircase to Terrorism. American Psychologist, Vol. 60, No. 2. 162. doi: 10.1037/0003-066X.60.2.161.

Schmid A. P. (2005). Root Causes of Terrorism: Some Conceptual Notes, a Set of Indicators, and a Model. Democracy and Security, 1:2. 130. doi: 10.1080/17419160500321139

[*] **Anf için:** Bural, E. (2020). *Cezayir Savaşı Filmi: Radikalleşme ve Terörizmin Sebepleri Kapsamında Bir Analiz*. xx. XX.2020 tarihinde <https://www.teram.org/icerik/cezayir-savasi-filmi-radikalleşme-ve-terorizmin-sebepleri-kapsamında-bir-analiz-53> adresinden erişildi.

